

ความแตกต่างปัญญาทางพระพุทธศาสนากับปัญญานิยม

แนวปรัชญาตะวันตก

Differences between Wisdom in Buddhism and Cognitivist In Western Philosophy

เจริญ มณีจักร¹, พระครูพิพิธจารุธรรม²

Jaruen Maneejakra¹, PraKrupipitjarudham²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงความแตกต่างปัญญาทางพระพุทธศาสนากับปัญญานิยม ปัญญาทางพระพุทธศาสนาได้แก่ปัญญาเจตสิก หมายถึงญาณหรือความรู้ที่เกิดจาก ภาวนามย ปัญญา ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ญาณจะเกิดขึ้นตามลำดับเริ่มตั้งแต่ญาณ 1 ถึง ญาณ 16 ลักษณะของปัญญาเจตสิก คือ 1. รู้ตรงกับความจริงและความดี ทั้งความจริงสมมุติ สัจจะ ประมัตตสัจจะ 2. หน้าที่การละรากเหง้าแห่งอกุศลธรรมทั้งปวง 3. อาการคือ มีความไม่หลง จากความเป็นจริง 4. เหตุไฉน คือ มีสมาธิ ส่วนปัญญานิยม หมายถึง ความรู้ ความจริง เกิดจาก หลังจากการหมดหรือสิ้นความสงสัยแล้ว ที่เกี่ยวกับวัตถุหรือทางด้านจิตใจ ลักษณะเป็นความรู้ที่เป็นความจริงตั้งแต่ความจริงสามัญธรรมดาจนถึงความจริงระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็น ความดีตั้งแต่ความดีระดับ สามัญธรรมดาจนถึงความดีระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็นความ งามตั้งแต่ความงามระดับสามัญธรรมดาจนถึงความงามระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็นความ บริสุทธิ์แห่งดวงจิตตั้งแต่ความบริสุทธิ์แห่งดวงจิตระดับสามัญธรรมดาจนถึงความบริสุทธิ์แห่งดวง จิตระดับสูงสุดของมนุษย์ความแตกต่างของปัญญาทางพุทธศาสนากับปัญญานิยมตะวันตก ปัญญา ทางพุทธศาสนา คือ ความรู้ความจริง ได้แก่ ร้อยริยสัจ 4 และพระไตรลักษณ์ เป็นต้น ส่วนปัญญานิยมตามแนวตะวันตก คือ ความรู้ ความจริง ที่เกิดจากหลังจากการสิ้นความสงสัยแล้ว

คำสำคัญ: ปัญญาทางพระพุทธศาสนา, ปัญญานิยม

Abstract

This academic article discusses differences between wisdom in Buddhism and cognitivist in western philosophy. Wisdom in Buddhism is mental factors of wisdom. It means insight or knowledge arising from developed wisdom in which the practitioners in accordance with the Four Foundations of Mindfulness, and

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, E-mail: ppsk940@gmail.com

advanced level of insight meditation will occur in order from advanced level first of insight meditation to advanced level sixteenth of insight meditation. The characteristics of mental factors of wisdom are: 1. direct knowledge of truth and goodness both conventional truth and ultimate truth. 2. the duty to leave the roots of all unwholesome deeds. 3. the manner is that there is no straying from reality. 4. close proximity is to have concentration. As for cognitivist means knowledge and truth which comes from the end of doubt relating to matter or mind. Their characteristics are knowledge that is true from the ordinary truth to the highest level of truth covering whole the universe. It is goodness from ordinary goodness level to the highest level of goodness covering whole the universe. It is beauty from ordinary beauty to the highest level of beauty covering whole the universe. It is the purity of the mind from the purity of the ordinary mind to the highest level of human purity mind. The differences between wisdom in Buddhism and cognitivist in western philosophy: wisdom in Buddhism is knowledge of the truth, including knowledge of the Four Noble Truths, and the Three characteristics etc.; as for cognitivist in western philosophy, it is the knowledge and truth that comes after the end of doubt.

Keywords: wisdom in Buddhism, Cognitivist

บทนำ

การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เรายังค้นไม่พบและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความผันผวนที่เกิดขึ้นทางกายและทางใจ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตนเองและบุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างเหมาะสมทั้งระดับโลกียสัมมาทิฐิและระดับโลกุตตรสัมมาทิฐิ แม้ว่าหลักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาที่เป็นสัจธรรมดั้งเดิมจะมีหลักการแน่นอนชัดเจนอยู่แล้วก็ตาม แต่ด้านการอธิบายตีความยังไม่ชัดเจนเหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบัน ที่จะศึกษาเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ๆ ตรงตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เช่น ความหมายในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 สรุปโดยย่อว่า ปัญญาทางพระพุทธศาสนา คือ ปัญญาเจตสิกเป็นองค์ธรรมของสัมมาทิฐิหมายถึง ปัญญาที่รู้อย่างแจ่มแจ้งความไม่หลงมกมาย ปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลสปัญญามีความสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ระดับโสดาบันถึงอรหัตต์ ปัญญาอุปมาเหมือนประทีป ปัญญาเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้มีคุณภาพดีขึ้น² และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม สรุปใจความได้ว่า ปัญญาเจตสิกเป็น

²อภิ.สง. (ไทย) 34/89/43.

เจตสิกดวงหนึ่งในจำนวน 52 ดวง หมายถึง ธรรมชาติที่ประกอบกับจิตเป็นสภาวะธรรมที่เกิดดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเดียวกันกับจิตเป็นต้น³ และด้านปัญญานิยม ตามหลักกลุ่มทฤษฎีของนักจิตวิทยาปัญญานิยม ซึ่งได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความจริงของชีวิต” สรุปโดยย่อว่าชีวิตที่มีคุณค่าคือชีวิตที่รู้จักกำหนดเป้าหมายและพยายามปฏิบัติตนจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายนั้น เป้าหมายของชีวิตโดยทั่วไปจัดเป็นปรัชญา ได้แก่ ปัญญานิยม หมายถึง ปัญญาที่เป็นความเห็น เป็นความเข้าใจว่า ความรู้ คือ ความฉลาดและความคิดที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฏฐินั้นคือเป้าหมายของชีวิตที่มีคุณภาพ ดังนี้เป็นต้น⁴

ความมั่นคงของพระพุทธศาสนามีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธ พุทธบริษัท 4 พุทธศาสนิกชนทั้งหลายส่วนใหญ่ส่วนมากต้องยอมรับตนเองว่า ยังขาดความรู้ขาดความเข้าใจในเรื่องปัญหาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเจตสิก และปัญญานิยม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และยังไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์อย่างรู้แจ้งเห็นจริงอย่าง ถ่องแท้ชัดเจนเลย เป็นต้น⁵ และหลักพุทธธรรมพระไตรลักษณ์ คือ การมองเห็นพระไตรลักษณ์ที่มีปัญหาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเจตสิก รู้เท่าทัน ปัจจุบันทุกอิริยาบถทั้งร่างกายและจิตใจตลอดเวลา และไม่ยึดสิ่งที่ชอบและไม่ชอบเป็นต้น⁶ และเพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ควรศึกษา ควรวิเคราะห์อย่างยั้งในเรื่องปัญญานิยมและปัญหาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเจตสิก ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และควรศึกษาให้ละเอียดชัดเจน และพยายามพัฒนาชีวิตให้เกิดปัญญาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเจตสิกและปัญญานิยม จนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด ดังนั้นผู้เขียน จึงนำเสนอบทความเรื่อง วิเคราะห์ความแตกต่างปัญหาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญา (เจตสิก) กับปัญญา (นิยม) แนวปรัชญาตะวันตกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

2. ปัญญาในพระพุทธศาสนา

ปัญญาในพระพุทธศาสนาได้แก่ ปัญญาเจตสิก หมายถึง ปัญญาที่รู้อย่างแจ่มแจ้ง ความไม่หลง ความไม่มกมาย ปัญญาเจตสิก เป็นเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเจตสิก อุปมาเหมือนประทีปโคมไฟที่ให้แสงสว่างในที่มืด ปัญญาเจตสิกเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้มีคุณภาพดีขึ้น¹ ปัญญาเจตสิก หมายถึง ปัญญาที่ทำลาย กองความเผลอ หรือ ทำลาย และถอน โมหะเจตสิก

³ พระพรหมคุณาภรณ์.พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2550). หน้า 278.

⁴ เมินรัตน์ นະบุศย์, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 1 (นครราชสีมา : โรงพิมพ์บริษัทสมบุญการพิมพ์, 2539), หน้า 89.

⁵ พระคันธสาราภิวังค์ แปลและเรียบเรียง, มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่พระนิพพาน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, 2549), หน้า 15.

⁶ พระมหานายม สีสวัสดิ์ (เสนารินทร์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 17-18, 145.

ซึ่งเป็นหัวหน้าบาป หรืออกุศลธรรมทั้งปวง² ความหมายของปัญญาเจตสิก มีคำตอบหลายอย่างต่างประการ จะตอบ หรือชี้แจงความหมาย ของปัญญาเจตสิกนั้นไปทุกอย่างคงไม่ได้ เพราะจะไม่เพียงเกิดประโยชน์ และทำให้เผื่อไปหรือมากเกินไปจนความจำเป็นที่ใช้ในชีวิตจริงประจำวัน คำว่าปัญญาเจตสิก หมายถึง ตัวอาการของปัญญาเจตสิก โดยเฉพาะตัวปัญญาเจตสิกมีหลายองค์ประกอบที่เป็นตัวอาการของปัญญาเจตสิกนั้น ได้แก่ 1. มีความรู้ที่ถูกต้องตรงกับความจริงและความดี 2. มีความคิดที่ถูกต้องตรงกับความจริง 3. มีความคิดที่ถูกต้อง ตรงกับความดีทางฝ่ายที่เป็นกุศลธรรม ทั้งภายในคือตนเองและภายนอกคือ ผู้อื่น ทุกระดับ ทั้งระดับโลกียะ คือระดับโลกมายุ และระดับโลกุตระ คือ ระดับหลุดออกจากโลกมายุ ทั้งความจริงสมมุติสัจจะและความจริงระดับปรมัตถสัจจะ เป็นธรรมชาติ รู้แจ้ง รู้รอบ รู้ลึก รู้ต้น หยั่งรู้ หยั่งเห็น ครบทุกด้านเต็มทุกระดับ รู้แทงตลอดสภาวะธรรมทั้งฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี และสามารถรู้แทงตลอดทั้งไม่ใช่ฝ่ายดีและไม่ใช่ฝ่ายไม่ดี ทั้ง 3 กาล คือ กาลอดีต กาลปัจจุบัน กาลอนาคต และกาลวิมุตซึ่งไม่เกี่ยวกับกาลทั้ง 3 และไม่ใช่การรับรู้แบบสัญญา³ คือ การรับรู้แบบจำผิด ๆ จำถูก ๆ เป็นเพียงสัญญาเจตสิก⁴เท่านั้น และไม่ใช่การรับรู้แบบวิญญู⁵ คือ วิญญู⁶เพียงรับอารมณ์เข้ามาทางจิต หรือทางวิญญู⁷ชั้นอื่นเท่านั้น ไม่ใช่การรับรู้แบบแทงตลอด ส่วนปัญญาเจตสิกเป็นความรู้แบบแทงตลอด และปัญญาเจตสิกระดับมรรคสัจจะ⁸จะเป็นพลังแห่งความจริงโดยสภาวะปรมัตถสัจจะที่สามารถทำลาย หรือถอน บาป หรือ อกุศลธรรมต่าง ๆ และอุปาทานซึ่งมีองค์ธรรม คือ โลกเจตสิก เกิดร่วมกับ ภูมิเจตสิกที่เกิดขึ้น เกาะ ยึดติดอย่างแรงกล้า ทางทวาร 6 เช่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ในทางที่ผิด หรือทางถูกได้สำเร็จตามที่กล่าวมาทั้งหมดเรียกว่า ความหมายของปัญญาเจตสิก⁹ ที่ปรากฏในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สรุปใจความได้ว่า ปัญญาเจตสิกเป็นเจตสิกดวงหนึ่ง ในจำนวน 52 ดวง หมายถึง ธรรมชาติที่ประกอบกับจิตเป็นสภาวะธรรมที่เกิดดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเดียวกันกับจิตเป็นต้น¹⁰ ความหมายของปัญญาเจตสิก กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ” สรุปโดยย่อได้ดังนี้ ความหมายของปัญญาเจตสิก หมายถึง ธรรมชาติที่รู้เหตุผลในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ ธรรมชาติที่รู้ เหตุผลกรรมของตนเอง ตลอดจนรู้เรื่องหลักธรรมอริยสัจ 4 หลักธรรมพระไตรลักษณ์ มื่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น¹¹ คำนียาม ความหมายแห่งปัญญาเจตสิก กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรมัตถ์เบื้องต้น” สรุปโดยย่อได้ดังนี้ ปัญญาเจตสิก คือ ความรอบรู้ ความหยั่งรู้ และชำนาญการวิจัยธรรม การจำแนกธรรมได้อย่างชำนาญ และชาญฉลาดในการพิจารณาอุปมา ซึ่งทำให้เกิดคุณค่าหรืออานิสงส์ของปัญญาเจตสิก ไม่สามารถคำนวณคุณค่าออกมาได้ สรุปได้ดังนี้

1. ความดีทั้งปวงเกิดขึ้นมาได้เพราะปัญญา
2. ปัญญานำไปสู่ฌานชั้นสูงได้
3. ปัญญานำไปสู่อริยมรรคได้ด้วยปัญญา
4. ปัญญาเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม เป็นดวงตาทุกสิ่ง
5. ปัญญาไม่มีอะไรเทียบได้
6. ปัญญาทำลายมิถิชาทิฏฐิทั้งปวงได้

7. คนมีปัญหาไม่ถูกค้นหาลากไป
8. คนมีปัญหาสละตนออกไปจากวิญญู
9. คนมีปัญหาถอนรากเหง้าของความชั่วได้

ในคัมภีร์อภิธานข้อที่ 153 ที่ได้ให้คำไวพจน์ของปัญญาเจตสิก มี 16 บท คือ

1. อธิชาต ในความรู้, ทรงไว้, รู้ เข้าใจ + ลง อี ปัจจัย
2. ปัญญา ป + ญา ธาตุในความรู้ + กวิ ปัจจัย
3. พุทธิ พุท รู้ ในความรู้ + ตี ปัจจัย
4. เมธา เม ธาตุ ในความเพียร (ความไม่รู้) + ธ ปัจจัย + อา ปัจจัย
5. มติ มน ธาตุในความรู้ + ตี ปัจจัย
6. มุตติ มุน ธาตุในความรู้ + ตี ปัจจัย
7. ภูริ(สระ อี) ภู ธาตุในความรู้ + ริ ปัจจัย
8. ภูริ(สระ อี) ภู ธาตุในความรู้ + ริ ปัจจัย
9. มันทา มน ธาตุในความรู้ + ต ปัจจัย + อา ปัจจัย
10. ปัญญาณ ป บทหน้า + ญา ธาตุ ในความรู้ + ญ ปัจจัย
11. วิชชา วิท ธาตุในความรู้ + ย ปัจจัย อา ปัจจัย อิธิลิงค์
12. โยนิ ยุ ธาตุ ในความรวมกัน (ในธรรมที่ควรรู้) + ยุ ปัจจัย + อี ปัจจัย
13. - 14. ปกิภาณ (ภ), ปฏิกิภาณ (ภู) ปฏิ บทหน้า + ภา ธาตุในความสว่าง, + ยุ

ปัจจัย

15. ญาณ ญา ธาตุ ในความรู้ + ญ ปัจจัย
16. อโมห น บทหน้า แปลว่าไม่ + มห ธาตุ ในความหลง + ณ ปัจจัย (ไม่หลง)

ในคัมภีร์อภิธานปทปิฎกาสุจิ ได้วิเคราะห์ ปัญญาธิรีย ว่า

ปัญญาเยเต เอตยติ ปัญญาสภาวะที่ช่วยให้รู้ ชื่อว่าปัญญา ปัญญา แยกออกเป็น ป บทหน้า แปลว่า ทัว, กว้างขวาง + ญา ธาตุ ในความรู้ เข้าใจ ซ้อน ญ + ลง กวิ ปัจจัย ปัจจัยที่ลง กวิ ให้ลบทิ้งเสียเสมอ ธรรมชาติที่ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่า ย่อมรู้ธรรมทั้งหลาย โดยอาการที่รู้ชัดด้วยอำนาจแห่งลักษณะ มีอนิจจตา ความไม่เที่ยงเป็นต้น ปัญญานั้นแหละชื่อว่า อินทรีย์ เพราะประกอบด้วยความเป็นใหญ่ยิ่ง ในการรู้ชัดตามภาวะหน้าที่ของตน เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า ปัญญาธิรีย และถามว่า ปัญญาเจตสิกหมายถึง ตอบว่าการรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง นี้เรียกว่าปัญญาเจตสิก อีกนัยหนึ่ง การพิจารณาเห็นประโยชน์มิใช่ประโยชน์นี้เรียกว่า ปัญญาเจตสิก นี่เป็นความหมายตามนัยอภิธรรม

มีคำถามต่อไปอีก การรับรู้ การรู้อะไร? ที่ชื่อว่าการรับรู้ การรู้ตามความเป็นจริง คำตอบ คือ รู้ใน 8 เรื่องเท่านั้น จึงจะได้ชื่อว่า การรับรู้ การรู้ตามความเป็นจริง ได้แก่

1. รู้ในเรื่องความทุกข์ (โลกียจิต 81 เจตสิก 51 เว้นโลภะ รูป 28)
2. รู้ในเรื่องเหตุให้เกิดความทุกข์ (โลภะเจตสิก)
3. รู้ในเรื่องหมวดธรรมดับความทุกข์ (นิพพาน)
4. รู้ในเรื่องข้อปฏิบัติหรือหนทางให้ถึงความดับทุกข์ (มรรคองค์ 8)

5. รู้ในเรื่อง ชันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอดีต (จิต 89 เจตสิก 52 รูป 28)
6. รู้ในเรื่อง ชันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอนาคต (จิต 89 เจตสิก 52 รูป 28)
7. รู้ในเรื่อง ชันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอดีต อนาคต (จิต 89 เจตสิก 52 รูป 28)
8. รู้ในเรื่อง รูปนาม ที่เกิดขึ้นตามหลักธรรมปฏิจจนุปบาท⁶

ความหมายแห่งปัญญาเจตสิก ตามวิปัสสนาญาณ 16 กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือสอบอารมณ์ กรรมฐาน ของศูนย์วิปัสสนาเคลื่อนที่แห่งประเทศไทย” สรุปย่อได้ดังนี้ ปัญญาเจตสิก หมายถึง ญาณ/ ปัญญาที่เกิดจาก ภาวนามยปัญญา ซึ่งปัญญาเจตสิก เป็นส่วนประกอบของชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นปัญญาเจตสิกในญาณ หรือญาณเกิดขึ้นตามลำดับเริ่มตั้งแต่ญาณ 1-ญาณ 16⁷

ลักษณะของคำว่า “ปัญญาเจตสิก” ที่ปรากฏไว้ในหนังสือ “คัมภีร์วิสุทธิมรรค” ได้อธิบายลักษณะของปัญญาเจตสิก ตามลักษณะพิเศษ 4 อย่าง ไว้ดังนี้

1. ลักษณะของปัญญาเจตสิก มีคำตอบหลายอย่างต่างประการ จะตอบหรือชี้แจงลักษณะของปัญญาเจตสิกนั้นไปทุกอย่างคงไม่ได้ เพราะจะไม่พึงเกิดประโยชน์และทำให้เผลอไปหรือมากเกินความจำเป็นที่ใช้ในชีวิตจริงประจำวัน คำว่าปัญญาเจตสิก โดยเฉพาะตัวปัญญาเจตสิก มีหลายองค์ประกอบที่เป็นตัวอาการนั้น ได้แก่ 1.รู้ตรงกับความจริงและความดี 2.คิดตรงกับความจริงและความดีทางฝ่ายที่เป็นกุศลธรรม ทั้งภายในคือ ตนเอง ภายนอกคือ ผู้อื่นทุกระดับระดับโลกมาหา ระดับหลุดจากโลกมาหา ทั้งความจริงสมมุติสัจจะ ประมัตตสัจจะ เป็นธรรมชาติหยั่งรู้ หยั่งเห็น ครบทุกด้าน เต็มทุกระดับ รู้แทงตลอดสภาวะธรรมทั้งฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี ทั้ง 3 คือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต และกาลวิมุตซึ่งไม่เกี่ยวกับกาลทั้ง 3 และไม่ใช้รู้แบบสัญญาความรู้ คือ การรับรู้ แบบจำผิดบ้าง จำถูกบ้าง เป็นเพียงสัญญาเจตสิกรู้เท่านั้น และไม่ใช้การรับรู้แบบวิญญานรู้ คือ วิญญานรู้เพียงรับอารมณ์เข้ามาทางจิตเท่านั้นไม่ใช้การรับรู้แบบแทงตลอด ส่วนปัญญาเจตสิกเป็นความรู้แบบแทงตลอด กล่าวมาทั้งหมดเรียกว่า เรียกว่า ลักษณะของปัญญาเจตสิก

2. หน้าที่ การละรากเหง้าแห่งบาปหรืออกุศลธรรมทั้งปวง เรียกว่า เป็นหน้าที่ของปัญญาเจตสิก

3. อาการปรากฏของปัญญาเจตสิก คือ มีความไม่หลง ไม่ผิดไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เป็นผลหรืออาการปรากฏ

4. เหตุใกล้ของปัญญาเจตสิก คือ มีสมาธิ มีความสงบ เป็นเหตุใกล้ของ ปัญญาเจตสิก⁸

ลักษณะของปัญญาเจตสิกซึ่งมีอรรถ 4 ประการ คือมีการรู้แจ้งสภาวะธรรม เป็นลักษณะ มีการกำจัดความมืดบอด คือ โมหะ อันปกปิดมิให้เห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริงเป็นกิจ มีการประกาศความจริง เป็นกิจ มีการประกาศประมัตตธรรม เป็นกิจ มีการยังอริยสัจ 4 ให้แจ่มแจ้ง เป็นกิจ มีความไม่หลงจากความจริง เป็นผล มีสมาธิ เป็นเหตุใกล้

3. ปณิธานิยมของนักปรัชญากลุ่มปณิธานิยม

คำว่านิยม หมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งรักหรือชอบเหมือนกันหรือนิยมเหมือนกัน ในการแสวงหาความรู้ ค้นหาความจริง คำว่านิยม ๆ ภายในกลุ่มนักปรัชญา ยังแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้อีกหลายประเภทแบ่งตามความนิยมหรือความรักความชอบหรือความสนใจที่จะศึกษา เพื่อให้เข้าถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งของนักปรัชญา นักวิชาการรุ่นหลัง ๆ ได้จัดกลุ่มลัทธิทางปรัชญาหลาย ๆ ลัทธิเข้าเป็นกลุ่มต่าง ๆ โดยแต่ละกลุ่มมีแนวคิดที่เป็นเนื้อหา มี ดังนี้

ก. กลุ่มสุขนิยม มีเป้าหมายของชีวิตคือ ความสุข ลักษณะโดยทั่วไป 1. ความสุขคือ สิ่งที่ดีที่สุด 2. ความสุขคือ เป็นเป้าหมายสุดท้าย 3. ความสุข คือ สิ่งที่มีมนุษย์พึงแสวงหา 4. การกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข ความสุขมีความหมายโดยทั่วว่า สุขกายสบายใจ (Well Being) จัดเป็นความสุขในระดับโลกียะสุข หมายถึง ความสุขที่อยู่ในโลกเกี่ยวข้องกับวัตถุที่ยังไม่หลุดพ้นจากความยึดติดในวัตถุต่าง ๆ และสิ่งที่มีชีวิตหรือมีชีวิตวิญญาณ

ข. กลุ่มวิมตินิยม หรือกลุ่มโลกุตระสุขที่ได้รับความสุขระดับเหนือโลก ซึ่งมีเป้าหมายของชีวิตคือ ความสงบ ซึ่งเป็นความสุขทางใจที่ไม่อิงอาศัยวัตถุหรือปัจจัยภายนอกใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นความสุขที่ ค้นพบด้วยตนเอง เป็นลักษณะมุ่งเอาชนะความต้องการหรือกิเลสตัณหาในจิตของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องทรมาณร่างกาย

ค. กลุ่มปณิธานิยม มีเป้าหมายของชีวิตคือ ความรู้ นักปรัชญากลุ่มนี้มีทัศนะว่าความรู้หรือปัญญาเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์พึงแสวงหา จึงเรียกว่า ปณิธานิยม มีลักษณะ คือ รู้จักใช้ความคิดและเหตุผล รู้จักใช้สติปัญญาในการแสวงหาความรู้ (ใช้ปัญญาแสวงหาปัญญาหรือใช้ความรู้แสวงหาความรู้ ค้นหาความจริง) สามารถตอบข้อสงสัย ได้อย่างสมเหตุสมผล จนบุคคลทั่วไปยอมรับ และปณิธานิยมเป็นพื้นฐานของศาสตร์หรือวิทยาการทั้งปวง เช่น ปณิธานิยม เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความสุข ทั้งในระดับโลกียะสุขและ โลกุตระสุข หรือเป็นเครื่องมือไปศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวิชาการหรือศาสตร์สาขาอื่น ๆ ตามที่ตนต้องการ เช่น วิชาจิตศึกษา

ง. กลุ่มมนุษยนิยม มีเป้าหมายของชีวิตคือ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากที่สุด เป็นแนวคิดที่ยกย่องเชิดชูความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้นและสูงกว่าสิ่งอื่นใด ๆ ลักษณะของกลุ่มมนุษยนิยม มุ่งประสานแนวคิดต่างๆ ที่ได้อธิบายมาข้างต้นทั้ง 3 กลุ่ม

ต่อไปอธิบายเรื่อง ความจริง ๆ มีหลายระดับ มีหลากหลายความหมาย ความจริงเมื่อเทียบกับภาษาอังกฤษ ได้แก่

1. Fact หมายถึง จริงที่แน่น ตามข้อตกลง หรือ จริงตามสมมุติสัจจะ
2. Truth หมายถึง จริงที่แน่น ตามสภาวะธรรมชาติหรือจริงตามปรมาตสัจจะ
3. Reality หมายถึง จริงที่แน่นตามที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามสภาวะธรรมชาติ หรือ

ปรมาตสัจจะ

ระดับของความจริง แบ่งออกเป็น 3 ระดับ

1. ความจริงระดับสมมุติ ที่เกี่ยวกับจิตใจหรือวัตถุ
2. ความจริงระดับปรมาตสัจจะ ที่เกี่ยวกับจิตใจหรือวัตถุ

3. ความจริงระดับสูง ที่เกี่ยวกับจิตใจหรือวัตถุ เช่น จริงเรื่องผี เรื่องจิตวิญญาณ เรื่อง พระผู้เป็นเจ้าของจิตวิญญาณ เรื่องสังคตส์ลัทธิ เรื่องอำนาจลึกลับ เรื่องนิพพาน เข้าถึงความจริงเหล่านี้ได้ แบบหยั่งรู้โดยตรง แต่อธิบายไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลเท่านั้น คนทั่วไปจะเข้าถึงความจริง เพียงแต่ความจริงที่สมมุติกันเท่านั้น

ทฤษฎีการยอมรับความจริง ต้องประกอบด้วย 3 ทฤษฎี ได้แก่

1. เพราะเคยสัมผัสได้จึงยอมรับ เรียกว่า ทฤษฎีเชิงประจักษ์
2. เพราะเคยได้ปฏิบัติมาแล้ว จึงยอมรับเรียกว่า ทฤษฎีเชิงปฏิบัติ
3. เพราะอธิบายได้ตามเหตุผล จึงยอมรับเรียกว่า ทฤษฎีเชิงเหตุผล

การยอมรับความจริงบางเรื่องสัมผัสได้ แสดงเหตุผลได้ บางเรื่องเข้าใจได้เฉพาะบุคคล เพื่อให้เห็นภาพในเชิงรูปธรรม สมมุติว่ามีชาย 3 คนนั่งสนทนากันอยู่บังเอิญมีหญิงสาวคนหนึ่งเดินผ่านมา ชายคนแรกเป็นคนทั่วไป มองหญิงสาวด้วยสายตา เห็นว่าผู้หญิงคนนี้ สวย สวย ขาวอวบ ชายคนที่ 2 เป็นนักวิทยาศาสตร์มองหญิงสาวคนนี้คือ มีแต่กล้ามเนื้อที่ห่อหุ้มโครงกระดูก ชายคนที่ 3 เป็นนักปรัชญาเขามองหญิงสาวคนนี้มีแต่ความว่างเปล่า ดังนั้นการยอมรับความจริงขึ้นอยู่กับวิธีการพิจารณาของแต่ละบุคคล⁷

ต่อไปอธิบายความหมายของคำว่าปัญญานิยมของกลุ่มนักปรัชญา ไว้ในหนังสือ “ปวงปรัชญากรีก” สรุปใจความโดยย่อได้ว่า ความหมายของ ปัญญานิยม/ ปรัชญา หมายถึง วิชาแห่งปัญญา มุ่งแสวงหาสิ่งที่ต้องการ เช่น แสวงหาปัญญา ความดีสูงสุด ความจริงสูงสุด ความงามสูงสุด ความสุขสูงสุด (ความอิสระ) ความบริสุทธิ์สูงสุดแห่งดวงจิต และความสมบูรณ์สูงสุดของความเป็นมนุษย์ หรือปัญญานิยม หมายถึง เครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการค้นหาความจริงจากสิ่งต่าง ๆ

ลักษณะของปรัชญา คือ มุ่งแสวงหาปัญญาหรือความรู้และมุ่งแสวงหาความจริงจากสิ่งต่าง ๆ นับตั้งแต่ความจริงธรรมดาสามัญถึงความจริงสูงสุด ทั้งกว้าง ทั้งลึก ทั้งอาณาจักรรูปหรือในเรือนร่างและอาณาจักรนาม ซึ่งไม่ใช่เรื่องความโง่งมง่าย ทุกวิชาเป็นปรัชญาทั้งสิ้น

ความจริงแท้ที่เป็นส่วนประกอบของชีวิตมีอยู่มาก แต่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความจริงแท้ ด้านวัตถุ (รูป) คือ วัตถุที่เล็กสุดเรียกว่า ปริมาณหรืออะตอมเล็กยิ่งนัก ไม่สามารถมองเห็นได้ ต่างเป็นอิสระต่อกัน แต่เมื่อปริมาณรวมตัวกันก็จะก่อให้เกิดโลกและสิ่งต่างๆ บางพวกถือว่า ปริมาณหรืออะตอมนั้นยังไม่ใช่ว่าจริงแท้ วัตถุที่เล็กสุดที่เป็นรูปธรรม มีชื่อเรียกว่า พลังงาน พลังงานต่างหากเป็นความจริงแท้ด้านวัตถุ กลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มพลังงานนิยม ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งที่แยกออกมาจากกลุ่มปรัชญา

2. ความจริงแท้ ด้านจิต (นาม) คือ จิตที่ประกอบขึ้นด้วยโมโนด ในด้านนามธรรม ซึ่ง โมโนดนี้เป็นหน่วยย่อยของจิตแต่ละดวง เรียกว่า กลุ่มโมโนดนิยม หรือ กลุ่มจิตนิยมซึ่งเป็นสาขาย่อยของกลุ่มนักปรัชญากลุ่มหนึ่ง

⁷ เมินรัตน์ นวะบุศย์, *ความจริงของชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (นครราชสีมา : โรงพิมพ์บริษัทสมบูรณ์การพิมพ์, 2549), หน้า 47-87.

ความจริงมี 2 ระดับ คือ 1. ความจริงระดับผัสสะ 2. ระดับเหตุผล หรือความจริงระดับความจริงแท้ กับความจริงเทียม ความจริงแท้ หมายถึง ทุกสิ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นความจริงที่ไม่ปล่อยให้กระแสโลกแห่งความหลอกลวงหรือโลกแห่งมายาเข้าครอบงำ ย่ำยี รบกวณ ส่วนความจริงเทียมหรือความจริงหลอกลวง หมายถึง เป็นความจริงมายาหรือภาพหลอกลวง ทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลง ทุกวันนี้เราอยู่ในโลกแห่งความจริงที่หลอกลวง หรือโลกแห่งมายาเสมอ สำหรับคนฉลาดต้องรู้เท่าทันและเข้าถึงความจริงทั้ง 2 ระดับ

ข้อแตกต่างปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะพระพุทธศาสนามีปรัชญาช่วยคนชั่วให้เป็นคนดี และทำคนดีอยู่แล้วให้บรรลุเป็นอริยบุคคลระดับโสดาบันขึ้นไปจนพบพระนิพพานและไม่ใช้แบบมีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด⁸

ต่อไปอธิบายเกี่ยวกับ คำว่า กลุ่มปัญญานิยมโดยสังเขปดังนี้ คำว่า ปัญญานิยมนี้ในกลุ่มอื่น ๆ ก็มี ชื่อเรียกเหมือนกัน ต่างกันเพียงนักปรัชญาอธิบายหรือนักจิตวิทยาอธิบายเท่านั้น กลุ่มปัญญานิยมของนักจิตวิทยาก็มี แต่ในบทนี้หมายถึงเอา กลุ่มปัญญานิยมของนักปรัชญาซึ่งมีคำอธิบายเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ ประเภท ไว้อย่างหลากหลาย แต่ผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะที่สำคัญและมีให้เผื่อไปหรือมากเกินไปจนความจำเป็น มี ดังนี้

ความหมายของคำว่า ปัญญานิยมของกลุ่มนักปรัชญา ไว้ในหนังสือ “ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก ” สรุปใจความโดยย่อได้ว่า คำว่านิยม หมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งรักหรือชอบเหมือนกันหรือนิยมเหมือนกันในการ แสวงหาความรู้ ค้นหาความจริง คำว่าปัญญานิยมมี คำไวพจน์หลากหลาย เช่น คำว่า ปัญญา เป็นภาษาบาลี คำว่า ปรัชญา เป็นภาษาสันสกฤต สำหรับคำว่า philosophy เป็นภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษากรีก 2 คำ คือ philos แปลว่า ความรัก กับ Sophia แปลว่า ปัญญา ดังนั้น philosophy จึงแปลว่า รักในปัญญา (Love of Wisdom) หรือ ผู้มีความรักปัญญา (The lover of Wisdom) Wisdom เป็นภาษาอังกฤษ และคำว่าปัญญานิยมเป็นภาษาของนักปรัชญา ซึ่งมีเนื้อความตรงกัน ได้แก่ วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้หรือปัญญาและความจริง

ปัญญานิยมหรือปรัชญา หมายถึง วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง ซึ่งมีกระบวนการแสวงหาความรู้ ค้นหาความจริงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ภาพรวมแห่งความจริง พยายามเรียนรู้ทุกอย่าง ศึกษาทุกเรื่องทั้งจักรวาล รวมศาสตร์ต่าง ๆ ไว้มอบทุกสาขาวิชา ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และภาคผลผลิต เนื้อหาของปรัชญากว้างมากเท่าที่สติปัญญาของมนุษย์จะอำนวย ศาสตร์ต่าง ๆ บางสาขาวิชาในปัจจุบันเคยสังกัดอยู่กับปรัชญามาก่อน ต่อมาแยกเป็นสาขาวิชาอิสระ ดังนั้นวิชาปรัชญาจึงได้ชื่อว่า เป็นมารดาของศาสตร์ทั้งหลาย

ลักษณะของตัวปัญญานิยมหรือปรัชญาด้านเนื้อหากว้างขวางมากและลึกที่สุด เรียนรู้ทุกสิ่ง จนกว่าจะรู้จักจักรวาล เปรียบเทียบหรืออุปมา จักรวาลเหมือนตัวคนหรือตัวมนุษย์ ศาสตร์สาขาอื่น ๆ เปรียบเหมือน แขน ขา ใบหน้า จึงมองไม่เห็นภาพรวมของตัวคนหรือตัว

⁸พิน ดอกบัว, ปวงปรัชญากรีก, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2544), หน้า 1-16.

มนุษย์ เมื่อนำเอาทุกส่วนมาต่อกันจนเห็นภาพรวมเต็มตัวของตัวความรู้ ตัวปัญญา ตัวความจริง ดังนั้นเนื้อหาของปรัชญาจึงหาขอบเขตมิได้ และ ผลการศึกษาต้องได้ภาพรวมของตัวความรู้ ตัวความจริง ทำให้ชีวิตของนักปรัชญามีลักษณะขยันทั้งคำถามพร้อมกับขยันแสวงหาคำตอบ เพื่อให้ความรู้ ความจริงตามที่ตนต้องการ

ประเภทของปรัชญา แบ่งตามเนื้อหาสำคัญแท้ๆ ครอบคลุมทุกสาขาวิชาในสมัยปัจจุบันมี 3 ประเภท คือ

1. อภิปรัชญา หมายถึง ศึกษาเนื้อหาเรื่องของความจริงสูงสุด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย 1. วัตถุนิยม (สสารหรือพลังงานที่ไม่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ) 2. จิตนิยม (ความจริงสูงสุดที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ) 3. ทวินิยม (เป็นทั้งวัตถุนิยมกับจิตนิยมที่เป็นอิสระจากกันหรือบูรณาการกับนามธรรม) เช่น ความจริงสูงสุดของกลุ่มนักปรัชญาสำนักปรมาณุนิยมเสนอว่า ในช่วงปี พ.ศ. 103 (หนึ่งร้อยสาม) ปฐมธาตุไม่ใช่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ปฐมธาตุแท้ คือ ปรมาณูหรืออะตอม ๆ ในเมื่อรวมตัวจะก่อตัวเป็นดิน น้ำ ลม ไฟ ในตัวมนุษย์ ถ้าก่อตัวนอกมนุษย์เมื่อปรมาณูหรืออะตอมรวมตัวกันในอวกาศเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็จะเป็นตัวเกิดขึ้นเป็นโลกใบหนึ่งที่ทำให้เราอาศัยอยู่ได้ในปัจจุบันนี้ เรียกว่า วัตถุนิยม ส่วนความจริงเรื่องจิตวิญญาณ อธิบายว่า วิญญาณของคนเรา มันแผ่ซ่านไปทั่วอวัยวะในร่างกาย มีบทบาททำหน้าที่คิด ทำหน้าที่โกรธ ทำหน้าที่สร้างตัณหา ในเมื่อถึงเวลาแก่ความตายวิญญาณในร่างกาย ก็จะแตกกระจายไปคนละทิศทางอุปมาเปรียบเหมือนแพแตก โอกาสที่จะรวมตัวเที่ยวหาภพ หาชาติเกิดใหม่ ๆ นั้นไม่มี

ยุคสมัยกรีกโบราณ ที่รุ่งเรืองที่สุดที่มีสำนักปรมาณุนิยมได้ ค้นพบความจริงสูงสุดแท้เกี่ยวกับปรมาณูหรืออะตอมเป็นสิ่งที่แยกต่อไปอีกไม่ได้แล้วในกายและจิตของมนุษย์หรือนอกตัวมนุษย์ ยุคปัจจุบันนี้เป็นยุควิทยาศาสตร์ ซึ่งได้แยกปรมาณูหรืออะตอมออกเป็นประจุไฟฟ้า อิเล็กตรอน โปรตรอน และนิวตรอน ได้อีกซึ่งเป็นความจริงแท้สูงสุด

2. ญาณวิทยา หมายถึง ศึกษาเนื้อหาวิธีการหาความรู้ ความจริง เช่น วิธีการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ใช้หลักเหตุผล ใช้ญาณพิเศษที่เรียกว่า ลัทธิอภิปรัชญา ตัดสินว่าอะไร? เป็นความจริงและเป็นความจริงระดับใด?

3. ตรรกศาสตร์ หมายถึง ศึกษาเหตุผลในทางภาษาและหลักเกณฑ์ ที่ทำให้ผู้อื่นยอมรับกันโดยสมเหตุสมผลและพร้อมหลักฐานมาสนับสนุน เพื่อยืนยันสรุปได้ว่าเป็นความรู้สูงสุดแท้ ความจริงสูงสุดแท้ ความดีสูงสุดแท้ ความงามสูงสุดแท้ ความบริสุทธิ์สูงสุด และ กลุ่มคุณวิทยาหมายถึงกลุ่มที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องความงาม ความดี ความบริสุทธิ์สูงสุดแห่งดวงจิต⁹

ความหมายของคำว่าปัญญานิยมของกลุ่มนักปรัชญา ไว้ในหนังสือ “ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ” สรุปใจความโดยย่อได้ว่า ปัญญานิยม/ปรัชญา หมายถึง ตัวปัญญา คือความรู้แท้ที่ได้รับหลังจากหมดหรือสิ้นความสงสัยแล้วลักษณะของตัวความรู้ หรือตัวปัญญาเป็นความจริงที่แน่นอนเด็ดขาด ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบได้ หลุดพ้นจากห้วงอวิชชาหรือความโง่ ไม้ไข

⁹ พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2542), หน้า 1-99.

อาการของความโง่กำลังตั้งอยู่ ตัวปัญญามีความสำคัญคือ เป็นตัวความสุขและความสะดวกสบายแห่งชีวิต ดังนั้นเมื่อยังหนุ่มสาวจงอย่าละเลยหรืออย่าท้อแท้เพื่อหนายในการศึกษาวิชาปัญญานิยม/ปัญญา/ปรัชญาเลย เมื่อเราพบ ตัวความรู้หรือตัวปัญญา ตัวความจริงแล้ว ผลจะไม่หวาดวิตกใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะผู้มีปัญญารู้ทันความจริง เกี่ยวกับปัจจุบัน อดีต อนาคต เช่น รู้ทันความจริงแท้ปัจจุบันในเรื่องความแก่ ความตายชั่วคราว ความตายแล้วเกิดอีก ความตายแล้วไม่เกิดอีก อย่าปล่อยให้ชีวิตล่วงเลยไปวันหนึ่งๆ ซึ่งเต็มไปด้วยอกุศลธรรมและเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในจิตตนเอง ซึ่งมีความโง่เป็นประธานหรืออวิชชาเป็นเจ้านาย เป็นเจ้าของชีวิตหรือเป็นตัวครอบงำชีวิตให้จมลงลึกสุด ๆ ติดอยู่กับความโง่หรือความสงสัย ถ้าหากชีวิตของเราเป็นชีวิตที่ยิ่งใหญ่มีความเป็นอิสระและควบคุมจิตวิญญาณตนเองได้ ไม่ได้อยู่ภายใต้คุมขังหรือความบเร้าแห่งอกุศลธรรมหรือต้นหาภิภูมิตามที่แรงกล้าบ้าง ไม่แรงกล้าบ้างหรือ ที่นอนเนื่องอยู่หรือที่ยังไม่แสดงออกมาทางกายทางวาจาทางใจบ้าง อุปมาเหมือนข้าศึกที่เรามองไม่เห็นล้อมรอบตัวเราไว้ทุกด้าน เราจึงต้องรักษาตัวอยู่ตลอดเวลา¹⁰

ความหมายของคำว่าปัญญานิยมของกลุ่มนักปรัชญา ไว้ในหนังสือ “ปรัชญากรีกฐานคิดสำคัญของตะวันตก” สรุปใจความโดยย่อได้ว่า ดังนี้

1. ความหมายด้านทั่ว ๆ ไป หมายถึง หลักการ อุดมคติ แนวทาง ทักษะคติ หรือ ความเห็นอันเป็นแนวทางของการกระทำหรือความประพฤติในการดำรงชีวิตที่ดีงาม

2. ความหมายด้านจิต หมายถึง การคิดหาเหตุผล เพื่อหาคำอธิบายให้สมเหตุสมผลเกี่ยวกับเหตุการณ์ เรื่องราว และ ความเชื่อ

3. ความหมายตามตัวอักษร ปรัชญา มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ ปร แปลว่าพิเศษ ชลญา แปลว่า รู้ ดังนั้น ปรัชญา หรือ ปัญญา (ปณฺญา) เป็นภาษาบาลีหมายถึง รู้พิเศษ หมายถึงเอาความรู้แจ้งเห็นจริง เช่น รู้พิเศษเรื่องพระนิพพาน

สำหรับคำว่า philosophy นั้น มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษากรีก 2 คำ คือ philos แปลว่าความรัก กับ Sophia แปลว่า ความรู้หรือปัญญา ดังนั้น philosophy จึงแปลว่ารักในความรู้หรือรักในปัญญา (Love of Wisdom) หรือผู้มีความรักปัญญา (The lover of Wisdom) Wisdom เป็นภาษาอังกฤษ

4. ความหมายตามเนื้อหาหรือตามประเภทสาขาวิชาได้แก่ 1.วิชาอภิปรัชญา 2.ญาณวิทยา 3.คุณวิทยา¹¹

ความหมายของคำว่า ปัญญานิยมกล่าว ไว้ในหนังสือ “ปรัชญาทั่วไป” สรุปใจความโดยย่อได้ว่าปัญญานิยม/ปัญญา/ปรัชญา/ความรู้ หมายถึง ความคิดรอบรู้ ความฉลาด นักปรัชญาคนสำคัญในกลุ่มปัญญานิยม ได้แก่ 1. โซคราตีส 2. พลาโต 3. อาริสโตเติล ทั้ง 3

¹⁰ จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 1-47.

¹¹ จารุณี วงศ์ละคร, ปรัชญากรีกฐานคิดสำคัญของตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ 2, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ บี.เอส, 2545), หน้า 1-26.

ท่านนี้มีแนวคิดตรงกันคือ ปัญญานิยมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดและมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะเป็นตัวแยกมนุษย์ให้แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายและปัญญานี้จะพามนุษย์เข้าถึงสัจธรรม ความดี ความงามและทำให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์ อารยะธรรมให้เจริญก้าวหน้า แต่กลุ่มนักปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม เสนอแนะเพิ่มเติมไว้ว่า เราจึงควรให้ความสำคัญด้านร่างกายและจิตเท่า ๆ กัน นักปรัชญากลุ่มสุขนิยม นักปรัชญากลุ่มปัญญานิยม และนักปรัชญากลุ่มวิมุตตินิยม ต่างก็มีส่วนถูกต้อง อย่างมองชีวิตในแง่เดียว กลุ่มสุขนิยม คือ มองมนุษย์มีแต่ความสุขด้านร่างกาย กลุ่มปัญญานิยม คือ มองมนุษย์มีแต่ความสุขทางด้านจิต และ กลุ่มวิมุตตินิยมคือ มองมนุษย์มีแต่ความเป็นอิสระแห่งจิตหรือดับทุกข์ได้ถาวรที่เรียกว่า วิมุตติสุข รู้จักเอาชนะใจตนเอง ถ้าเราเอาแต่ ดิ้นรนหาเงินเพื่อนำมาซื้อความสุขทางกาย ตลอดชีวิตโดยไม่มีเวลาที่จะเสพสุขทางใจได้เลย หากเรามุ่งแสวงหาแต่ความสงบหรือมีความอิสระทางจิตใจ เราก็จะขาดบางอย่างที่มนุษย์พึงมี หรือเรามุ่งแสวงหาปัญญาก็จะขาดบางสิ่งที่มนุษย์ควรมี ทางที่ดีที่สุดเราควรผสมผสานเอาสามสิ่งเข้ามาให้กลมกลืนกันในชีวิต สิ่งเหล่านี้มีค่าในตัวของมันเองมันมีค่าเท่า ๆ กัน หากมนุษย์เราได้สิ่งเหล่านี้อย่างเท่าเทียมกลมกลืนกันก็ถือว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์⁶

4.สรุป

ปัญญาทางพระพุทธศาสนามีหลายความหมาย ได้แก่ ปัญญาเจตสิก หมายถึง ปัญญาที่รู้อย่างแจ่มแจ้ง ความไม่หลง ความไม่มกมาย ปัญญาเจตสิก เป็นเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเจตสิก อุปมาเหมือนประทีปโคมไฟให้แสงสว่างในที่มืด ปัญญาเจตสิกเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้มีคุณภาพดีขึ้นปัญญาเจตสิก หมายถึง ปัญญาที่ทำลาย กองความเิง หรือ ทำลายและถอน โมหะเจตสิกซึ่งเป็นหัวหน้าบาป หรืออกุศลธรรมทั้งปวงความหมายของปัญญาเจตสิก มีคำตอบหลายอย่างต่างประการ จะตอบ หรือชี้แจงความหมาย ของปัญญาเจตสิกนั้นไปทุกอย่างคงไม่ได้ เพราะจะไม่พึงเกิดประโยชน์ และทำให้เผลอไปหรือมากเกินไปจนความจำเป็นที่ใช้ในชีวิตจริงประจำวัน คำว่า ปัญญาเจตสิก หมายถึงตัวอาการของปัญญาเจตสิก โดยเฉพาะตัวปัญญาเจตสิกมีหลายองค์ประกอบที่เป็นตัวอาการของปัญญาเจตสิกนั้นได้แก่ 1.มีความรู้ที่ถูกต้องตรงกับความจริงและความดี 2. มีความคิดที่ถูกต้องตรงกับความจริง 3. มีความคิดที่ถูกต้องตรงกับความดีทางฝ่ายที่เป็นกุศลธรรมทั้งภายในคือตนเองและภายนอกคือผู้อื่นทุกระดับ ทั้งระดับโลกียะ คือ ระดับโลก ฆา และระดับโลกุตระ คือระดับหลุดออกจากโลกฆา ทั้งความจริงสมมุติสัจจะ และความจริงระดับปรมัตถสัจจะจะเป็นธรรมชาติ รู้แจ้ง รู้รอบ รู้ลึก รู้ต้น หยั่งรู้ หยั่งเห็น ครอบคลุมด้านเต็มทุกระดับ รู้แทงตลอดสภาวะธรรมทั้งฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี และสามารถรู้แทงตลอดทั้งไม่ใช่ฝ่ายดีและไม่ใช่ฝ่ายไม่ดี ทั้ง 3 กาล คือ กาลอดีต กาลปัจจุบัน กาลอนาคต และกาลวิมุตซึ่งไม่เกี่ยวกับกาลทั้ง 3 และไม่ใช่การรับรู้แบบสัญญา รู้ คือ การรับรู้แบบจำผิดๆ จำถูก ๆ เป็นเพียงสัญญาเจตสิกรู้เท่านั้น และไม่ใช่การรับรู้แบบวิญาณรู้ คือ วิญาณรู้เพียงรับอารมณ์เข้ามาทางจิต หรือทางวิญาณฐานั้นเท่านั้น ไม่ใช่การรับรู้แบบแทงตลอด ส่วนปัญญาเจตสิกเป็นความรู้แบบแทงตลอด และปัญญาเจตสิกระดับมรรคสัจจะ เป็นพลังแห่งความจริงโดยสภาวะปรมัตถสัจจะที่สามารถทำลาย หรือถอนบาป หรืออกุศลธรรมต่าง และอุปาทานซึ่งมีองค์ธรรมคือ โลกเจตสิก เกิด

ร่วมกับ ทัศนียุติเจตสิกที่เกิด เกาะ ยึดติดอย่างแรงกล้า ทางทวาร 6 เช่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ในทางที่ผิด หรือทางถูกได้สำเร็จ ปัญญาเจตสิกเป็นเจตสิกดวงหนึ่ง ในจำนวน 52 ดวง หมายถึง ธรรมชาติที่ประกอบกับจิตเป็นสภาวะธรรมที่เกิดดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเดียวกันกับจิตเป็นต้น ปัญญาเจตสิก หมายถึง ธรรมชาติที่รู้เหตุผลในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ ธรรมชาติที่รู้ เหตุผลกรรมของตนเอง ตลอดจนรู้เรื่องหลักธรรมอริยสัจ 4 หลักธรรมพระไตรลักษณ์ มื่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น

ส่วนความหมายของปัญญานิยมปัญญานิยม หมายถึง ตัวปัญญาหรือตัวความรู้ ตัวความจริงที่ได้หรือเกิดจากหลังจากการหมดหรือสิ้นความสงสัยแล้ว ไม่มีอะไร ? สิ่งใด ๆ ? ค้างคาใจหรือในสมอง หมดทุกเรื่องเกี่ยวกับวัตถุหรือทางด้านจิตใจ หรือ ความหมายปัญญานิยมหมายถึง วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริงลักษณะของปัญญานิยม หมายถึง เป็นความรู้ที่เป็นความจริงตั้งแต่ความจริง สามัญธรรมดาจนถึงความจริงระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็นความดีตั้งแต่ความดีระดับ สามัญธรรมดาจนถึงความดีระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็นความงามตั้งแต่ความงามระดับสามัญธรรมดาจนถึงความงามระดับสูงสุดครอบคลุมทั้งจักรวาล เป็นความบริสุทธิ์แห่งดวงจิตตั้งแต่ความบริสุทธิ์แห่งดวงจิตระดับสามัญธรรมดาจนถึงความบริสุทธิ์แห่งดวงจิตระดับสูงสุดของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทย**.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระพรหมคุณาภรณ์,**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 15, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2550.

เมธีรัตน์ นวะบุศย์, **ความจริงของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 1 นครราชสีมา : โรงพิมพ์บริษัทสมบุญการพิมพ์, 2539.

พระคันธสาราภิวังค์ แปลและเรียบเรียง, **มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่พระนิพพาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, 2549.

พระมหานิยม สีสั่วโล (เสนารินทร์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พระพุทธโฆสเถระ รจนา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร),**คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ 6, 2548.

บุญมี เมธางกูร,**คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ**, พิมพ์ครั้งที่ 5, นนทบุรี : เทพประทานการพิมพ์, 2530.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต),**ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2542.

จำนงค์ ทองประเสริฐ, **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ**, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 1-47.

จารุณี วงศ์ละคร, **ปรัชญากรีกฐานคิดสำคัญของตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ 2, เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์
ปี.เอส, 2545.

ทองหล่อ วงษ์ธรรม, **ปรัชญาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์,
2549.